

Τα Βαλκάνια σήμερα. Το Γιουγκοσλαβικό πρόβλημα

Το πρόβλημα της πρώην Γιουγκοσλαβίας είναι σήμερα, όπως έχει εξελιχτεί, φοβερά περίπλοκο. Στη σύγχρονη όμως αφετηρία του είναι απλό. Στην πραγματικότητα πρόκειται για τις έμμεσες συνέπειες της απόλυτα πετυχημένης μακροχρόνιας προσπάθειας να διαλυθεί το πριν λίγα χρόνια ακόμα πανίσχυρο στρατόπεδο των «Σοσιαλιστικών χωρών».

Όπως είναι πλέον ιστορικά διαπιστωμένο, η προσπάθεια αυτή άρχισε στον ευρωπαϊκό χώρο από τις χώρες εκείνες όπου το «σοσιαλιστικό σύστημα» είχε επιβληθεί με τον άλφα ή βήτα τρόπο από το σοβιετικό στρατό και τις δυνάμεις της Αντίστασης στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Δηλαδή ο «σοσιαλισμός» στις χώρες αυτές δεν ήταν πραγματικά επαναστατική κοινωνική επιλογή των λαών των χωρών αυτών. Εκτός βέβαια από την ίδια τη Σοβιετική Ένωση.

Γι' αυτό και η κατάρρευση του «σοσιαλισμού» στις χώρες αυτές άρχισε και ολοκληρώθηκε από τα μέσα, χωρίς ανοιχτή εξωτερική επέμβαση.

Με δυο εξαιρέσεις. Την Αλβανία και τη Γιουγκοσλαβία, όπου το σοσιαλιστικό καθεστώς επιβλήθηκε από τις δυνάμεις της Αντίστασης χωρίς την παρουσία ή την άμεση βοήθεια του σοβιετικού στρατού.

Δηλαδή επιβλήθηκε το σοσιαλιστικό καθεστώς με τη θέληση της πλειοψηφίας των λαών των δύο αυτών χωρών. Ειδικά για τη Γιουγκοσλαβία, ίσως και σε αντίθεση προς τις προθέσεις και τα σχέδια της σοβιετικής διπλωματίας της εποχής. Η κατάρρευση συνεπώς του «σοσιαλισμού» στις δυο αυτές χώρες έπρεπε να «βοηθηθεί» και απ' έξω.

Στην Αλβανία η εξωτερική επέμβαση πέτυχε πριν δημιουργηθεί ανάγκη να εξελιχθεί αυτή σε στρατιωτική, ίσως και χάρη στο γεγονός ότι δεν έμπαινε ζήτημα διανομής επιρροών και διαίρεσης της χώρας. Στη «Γιουγκοσλαβία» όμως τα πράγματα ήταν και είναι διαφορετικά.

Αλλά η προσέγγιση του προβλήματος «Γιουγκοσλαβία» δεν είναι δυνατή στις πραγματικές του διαστάσεις, αν δεν εξετασθούν έστω περιληπτικά, ο υπό-

* Ο Τσ. Γεροζήσης είναι νομικός, διδάκτωρ Επικρατείας της Γαλλίας.

λοιπος βαλκανικός χώρος, αλλά και οι σχετικά κοντινές ιστορικές καταβολές στο χώρο αυτό.

Άλλωστε το θέμα της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας είναι πρώτα απ' όλα βαλκανικό πρόβλημα.

A. Ο Βαλκανικός χώρος

Ως «Χερσόνησος του Αίμου» ή «Βαλκανική Χερσόνησος» ή «Ελληνική Χερσόνησος» ή απλά «Βαλκάνια», όπως έχει επικρατήσει να ονομάζεται η περιοχή από το βουνό «Αίμος» ή κατά την τουρκική «Μπαλκάν», ορίζεται η κάτω του 45ου παραλλήλου γεωγραφική περιοχή¹.

Ο 45ος παράλληλος συμπίπτει χοντρικά με μια ευθεία γραμμή που αρχίζει από το Δέλτα του Δούναβη ως την Τεργέστη. Ως νοτιότερο άκρο θεωρείται το ακρωτήριο Μαίναλο.

Αμέσως φαίνεται ότι τα γεωγραφικά όρια της Βαλκανικής δεν συμπίπτουν με τα φυσικά, που θεωρούνται ο Δούναβης με προέκταση προς τα δυτικά του παραποτάμου του Σάβα, ούτε με τα πολιτικά, εθνικά και εθνοφυλετικά όρια.

Έτσι, η Σλοβενία, η Κροατία, η Ρουμανία, κατά μεγάλο μέρος βρίσκονται έξω από τα γεωγραφικά ή φυσικά όρια².

Η γεωγραφική αυτή θέση της Βαλκανικής Χερσονήσου προσδιορίζει, αλλά και εξηγεί τη στρατηγική της θέση. Αρκεί να δει κανένας ότι η Βαλκανική Χερσόνησος βρέχεται από την Αδριατική, το Ιόνιο, τη Μεσόγειο, το Αιγαίο (Άσπρη Θάλασσα), τον Ελλήσποντο-Προποντίδα-Βόσπορο και τον Εύξεινο Πόντο (Μαύρη Θάλασσα) και ελέγχει τα στενά Ελλήσποντο-Βόσπορο (Δαρδανέλια) ανατολικά και Οτράντο δυτικά.

Ο έλεγχος ή η διατήρηση του ελέγχου των προσβάσεων-λιμανιών προς τις θάλασσες αυτές, είναι από τα στρατηγικά στοιχεία που καθορίζουν τη συμπεριφορά των βαλκανικών λαών, καθώς και στον περίγυρο της Χερσονήσου.

Αλλά και στο εσωτερικό της η Βαλκανική διαθέτει μεγάλους άξονες οδικής, σιδηροδρομικής, ποτάμιας και αεροπορικής επικοινωνίας και μεταφορών.

Μεγάλοι στρατηγικοί άξονες περνούν από τα Βαλκάνια, όπως Βερολίνο-Βαγδάτη, Μόσχα-Σουέζ, Βορειοανατολική Αφρική-Ανατολική Ευρώπη κ.λπ.³

Η έκταση της Βαλκανικής Χερσονήσου σύμφωνα με τα γεωγραφικά της «όρια είναι περίπου 470.000 τ.χλμ., αλλά σύμφωνα με τα πολιτικά όρια είναι περίπου 550.000 τ.χλμ. και το σύνολο των κατοίκων της περίπου 56.000.000.

Οι μεγάλες φυλετικές εθνότητες στη Βαλκανική είναι Σλάβοι, Έλληνες, Τούρκοι, Άλβανοί, Μουσουλμάνοι⁴.

Β. Οι Βαλκανικές χώρες σήμερα

Οι παρακάτω πίνακες μας δίνουν ορισμένα στοιχεία σχετικά με τις βαλκανικές χώρες. Τα περισσότερα από τα στοιχεία αυτά είναι πριν από την επέκταση και πραγματοποίηση των πολιτειακών, πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών στις χώρες αυτές.

Τα στοιχεία τα σχετικά με τη Γιουγκοσλαβία είναι βέβαια πριν από την έναρξη του εμφυλίου και τη διάλυση της Ομοσπονδίας. Στις χώρες της Βαλκανικής δεν περιλαμβάνεται η Ρουμανία, η οποία από το 1922 ζήτησε από τις αρμόδιες γεωγραφικές εταιρίες να μη θεωρείται βαλκανική χώρα, αλλά χώρα της Κεντρικής Ευρώπης. Θα δούμε όμως ορισμένα στοιχεία και για τη χώρα αυτή, καθώς και για την Τουρκία⁵.

I

Χώρα	Έκταση τ.χλμ.	Πληθυσμός εκατ.	Αστικός πληθ. %	Εισόδημα δολ.	Εξωτ. χρέος δισ δολ.
Ελλάδα	131.944	10,5	62,5	6.099	20,7
Αλβανία	28.748	3,2	35,2	930 ^β	—
Βουλγαρία	110.912	9,0	67,7	7.540	10,4
Γιουγκοσλαβία	255.804	23,8	56,1	2.490 ^α	19,7 ^α
Τουρκία-Θράκη	23.485	10,0	8,0	—	—
Τουρκία	780.576	55,8	61,3	1.610	41,6 ^α
Ρουμανία	237.500	23,2	50,7	6.570 ^β	1,0

II

Χώρα	Στρατ. δαπάνες % ακαθ. εισοδ.	Στρατός ξηράς χιλιαδ.	Ναυτικό χιλιαδ.	Αεροπορία χιλιαδ.
Ελλάδα	5,6	117,0	19,5	26,0
Αλβανία	5,9	35,0	2,0	11,0
Βουλγαρία	4,7	97,0	10,0	22,0
Γιουγκοσλαβία	2,1 ^α	138,0	10,0	32,0
Τουρκία	2,8	525,0	55,0	67,4
Ρουμανία	1,8 ^α	126,0	9,0	28,0

Σε ό,τι αφορά στο πολιτειακό καθεστώς, οι παραπάνω χώρες είναι «Δημοκρατίες» αλλά σε μεταβατική περίοδο και σε «αναζήτηση» μετά την έξοδό τους από τον «Σοσιαλισμό».

Εξάιρεση βέβαια στο βαλκανικό χώρο αποτελεί η Ελλάδα που είναι η μόνη

χώρα της περιοχής που απολαβαίνει πολιτειακή και πολιτική σταθερότητα υπό το καθεστώς της Προεδρευομένης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, της οποίας η νομιμότητα δεν αμφισβητείται από καμιά πολιτική παράταξη, ανεξάρτητα από την επιστημονική, ιδεολογική και πολιτική συζήτηση σχετικά με την ερμηνεία, του περιεχομένου και του βάθους του όρου «Κοινοβουλευτική Δημοκρατία».

Επίσης η Ελλάδα δεν αντιμετωπίζει μεγάλης και κρίσιμης σημασίας εθνικά μειονοτικά προβλήματα στο εσωτερικό της, όπως όλες οι άλλες βαλκανικές χώρες.

Ακόμα μια βασική διαφορά της Ελλάδας με τις άλλες βαλκανικές χώρες είναι η ισότιμη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα.

Ας δούμε λοιπόν σε συντομία, πριν ασχοληθούμε με τη Γιουγκοσλαβία, την προέλευση, την πορεία των άλλων βαλκανικών χωρών, στη νεότερη Βαλκανική Ιστορία.

Αλβανία. Η σημερινή Αλβανία αποτελεί μέρος της αρχαίας Ιλλυρίας. Το 1271, ο Κάρολος Ιος του Ανζού κατέλαβε την περιοχή και την ονόμασε Albanum, από όπου βγήκε το «Αλβανία»⁶. Το 1912, με την ήττα της Τουρκίας η Αλβανία γίνεται αυτόνομη και σχεδόν αμέσως ανεξάρτητη Δημοκρατία.

Το 1928, ο από το 1925 Πρόεδρος της Δημοκρατίας, μεγαλοκτηματίας Αχμέτ Ζώγου, ανακηρύσσεται βασιλιάς.

Το 1939, η Αλβανία καταλαμβάνεται χωρίς σχεδόν αντίσταση από την Ιταλία. Αναπτύσσεται δυναμικό Αντιστασιακό Κίνημα υπό τον ιδρυτή του Κόμματος Εργασίας Εμβέρ Χότζα, ο οποίος ήταν γαλλικής κουλτούρας. Το 1945, η Αλβανία γίνεται Λαϊκή Δημοκρατία, στενά συνδεδεμένη με την ΕΣΣΔ, με την οποία διακόπτει τις στενές σχέσεις το 1961 και στρέφεται προς την Κίνα. Οι σχέσεις με την Κίνα διακόπτονται το 1977. Όπως η διακοπή των σχέσεων με την ΕΣΣΔ, έτσι και με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, ήταν αποτέλεσμα βαθύτατων ιδεολογικών διαφορών και της προσπάθειας των Αλβανών κομμουνιστών να δημιουργήσουν νέο ορθόδοξο δρόμο προς το Σοσιαλισμό ή κατ' άλλη αντίληψη να διατηρηθούν στο «Σταλινικό Δόγμα».

Το 1967, και όχι το 1946 όπως νομίζεται, στην Αλβανία επιβλήθηκε απαγόρευση κάθε θρησκευτικής λατρείας. Απαγόρευση που φαίνεται να είχε την προέλευσή της σε ιδεολογικές εκτιμήσεις του τότε αλβανικού καθεστώτος, αλλά που στην πραγματικότητα προερχόταν από το γεγονός ότι η Αλβανία μοιράζεται σε τρεις μεγάλες θρησκείες, καθολικούς, μουσουλμάνους, ορθοδόξους.

Αλλά εδώ έχουμε το θέμα της Βορείου Ηπείρου, σε ό,τι αφορά στην Ελλάδα, το οποίο μάλλον τώρα ωριμάζει για μια ακόμη φορά.

Το θέμα αυτό, το «Βορειοηπειρωτικό», είναι κατάλοιπο των διεκδικήσεων και του «αλυτρωτισμού» του ελληνικού στοιχείου της περιοχής⁷.

Στις 7 Δεκεμβρίου 1912, δηλαδή στην διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου και πριν την απελευθέρωση των Ιωαννίνων, ο στρατηγός Δαμιανός κατέλαβε

την Κορυτσά, ενώ η Χιμάρα ελευθερώθηκε με καθολική εξέγερση υπό τον στρατηγό Σπυρομήλιο. Επεμβαίνει στη συνέχεια η Ιταλία και πετυχαίνει ώστε οι ελληνικές δυνάμεις να μην καταλάβουν τον Αυλώνα. Μετά από διασκέψεις και συνέδρια, αποφασίστηκε η δημιουργία Αλβανικού Κράτους και απορρίφθηκε η πρόταση Βενιζέλου για διεξαγωγή δημοψηφίσματος στις περιοχές της Β. Ηπείρου. Οι αντιδράσεις προέρχονταν από Ιταλία-Αυστρία.

Στις 29 Φεβρουαρίου 1914, στο Αργυρόκαστρο σχηματίστηκε Προσωρινή Επαναστατική Κυβέρνηση υπό τον Γ. Ζωγράφου που κήρυξε την αυτονομία της περιοχής της Β. Ηπείρου⁸.

Αποχωρεί ο ελληνικός στρατός, η Επαναστατική Κυβέρνηση συγκροτεί δικό της στρατό και πετυχαίνει να αποκρούσει τον αλβανικό στρατό και η περιοχή έμεινε υπό τον έλεγχο της κυβέρνησης Ζωγράφου.

Επεμβαίνουν οι Μεγάλες Δυνάμεις και με το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας, στις 17 Μαΐου 1914, αναγνωρίζεται ειδικό καθεστώς για τις επαρχίες της Β. Ηπείρου. Αλλά τον Οκτώβριο του 1914, η Entente, δηλαδή Αγγλία-Γαλλία, δίνουν εντολή στην ελληνική κυβέρνηση να ανακαταλάβει τη Β. Ήπειρο και η τύχη της θα κρινόταν με το τέλος του πολέμου. Τότε στάλθηκε μια ελληνική μεραρχία, υπό τον στρατηγό Παπούλα – αυτόν που εκτελέστηκε με τον στρατηγό Κοιμήση το 1935 μετά την «προγραμματισμένη» αποτυχία του Κινήματος των Σαραφη-Τσιγάντε – τότε, το 1914, ήταν η καλύτερη ευκαιρία για την Ελλάδα να τελειώνει με το θέμα αυτό.

Αλλά με την επικράτηση της γερμανόφιλης πολιτικής του βασιλιά Κωνσταντίνου, η μεραρχία του Παπούλα διατάχθηκε από την ελληνική κυβέρνηση να αποχωρήσει από την περιοχή. Έτσι η Entente δυσπιστώντας απέναντι στην Ελλάδα λόγω της νέας κατάστασης που δημιούργησε η γερμανοφιλία του Κωνσταντίνου, επέτρεψε στην Ιταλία να αποβιβάσει στρατεύματα στον Αυλώνα και η ιταλική κατοχή περιέλαβε το Αργυρόκαστρο και το μεγαλύτερο μέρος της Β. Ηπείρου, ενώ η περιοχή Κορυτσάς καταλήφθηκε από τον γαλλικό στρατό.

Τον Ιούνιο του 1919, η Ιταλία έρχεται σε συμφωνία με το Βενιζέλο για την απόδοση στην Ελλάδα του μεγαλύτερου μέρους της Β. Ηπείρου. Το Ανώτατο Συμμαχικό Συμβούλιο αποδέχθηκε τη συμφωνία αυτή τον Ιανουάριο του 1920 – Συμφωνία Καπιστίνης – την οποία αποδέχθηκαν οι Αλβανοί.

Οι συμφωνίες αυτές ανατράπηκαν με τη Συνδιάσκεψη του Ραπάλο τον Οκτώβριο 1920, γιατί η Ιταλία αρνήθηκε να τις εφαρμόσει.

Έτσι το θέμα παρατέμφθηκε στην Κοινωνία των Εθνών. Αλλά η επάνοδος του Κωνσταντίνου στην Ελλάδα το Νοέμβριο του 1920, δημιούργησε δυσμενές κλίμα, ιδιαίτερα στη Γαλλία. Έτσι η Κοινωνία των Εθνών κήρυξε εαυτόν αναρμόδιο και παρέπεμψε το θέμα στο Ανώτατο Συμβούλιο των Συμμάχων.

Τελικά όπως είναι γνωστό, Γαλλία-Ιταλία-Αγγλία έκαναν μπλοκ εναντίον της Ελλάδας και στο θέμα της Β. Ηπείρου⁹.

Η επόμενη ευκαιρία για να βρει λύση το «Βορειοηπειρωτικό» ήταν ή θα

μπορούσε να ήταν το 1944-45. Αλλά όπως εξελίχθηκαν τα πράγματα μετά το 1943 η Ελλάδα έβγαινε εξασθενημένη και αδύναμη να διεκδικήσει ή να επιβάλει δυναμική λύση στο «Βορειοπρωτοδικό», παρ' όλο που όλες οι πολιτικές δυνάμεις δέχονταν την ύπαρξη του προβλήματος και την ανάγκη λύσης του.

Ας σημειωθεί ότι η μη κατοχή της Β. Ηπείρου το 1914-15 εξαιτίας της γερομανόφιλης πολιτικής του Κωνσταντίνου, απετέλεσε ένα από τα κεφάλαια της ανάκρισης και νομίζω και της κατηγορίας κατά τη δίκη των «Έξι» το 1922.

Τώρα η Αλβανία που έχει τεθεί σχεδόν ανοιχτά υπό την προστασία της Ιταλίας, στην οποία έχει ήδη παραχωρήσει «παροπλισμένες στρατιωτικές βάσεις», προσπαθεί, όπως και ο Μουσσολίνι στις παραμονές της επίθεσής του κατά της Ελλάδας το 1940, να ξαναδημιουργήσει το εντελώς ανύπαρξτο πρόβλημα των «Τσάμηδων» της περιοχής της Τσαμουρίας.

*Βουλγαρία*¹⁰. Η σύγχρονη Βουλγαρία αρχίζει την ύπαρξή της με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου το Μάρτιο του 1878.

Όμως σε ό,τι μας αφορά, η συντηρητικότητα και ο κοσμοπολίτικος φαναριοβυζαντινισμός του Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης, τότε, εμπόδισαν να συλλάβει το γεγονός ότι τουλάχιστο από τη Γαλλική Επανάσταση και μετά, τα Βαλκάνια και η Κεντρική Ευρώπη θα έμπαιναν στην εποχή των εθνικών κρατών.

Συνέπεια ήταν η άρνηση ικανοποίησης των αιτημάτων των Βουλγάρων στο δικαίωμα λατρείας στη γλώσσα τους, ύπαρξης δικών τους δεσποτάδων, δικής τους εκκλησίας. Αιτήματα που βέβαια συνδέονταν με τα εθνικά τους αισθήματα, που διαμορφώνονταν εκεί, μετά το παράδειγμα της έστω και περιορισμένης «επιτυχίας» της Ελληνικής Επανάστασης.

Έτσι αναπτύχθηκε αγώνας των Βουλγάρων για εκκλησιαστική ανεξαρτησία απέναντι στο Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης.

Το 1870, ο σουλτάνος τούς παραχωρεί το δικαίωμα αυτό, παρά τις αντιδράσεις του πατριαρχείου, που το 1872 κήρυξε τη βουλγαρική εκκλησία σχισματική.

Και εδώ βγαίνει στην επιφάνεια το πραγματικό πρόβλημα. Δηλαδή ποιος θα ήταν ο γεωγραφικός χώρος της εκκλησίας αυτής. Γιατί, όπως μπορούσε να προβλεφθεί, τα όρια του χώρου αυτού θα ήταν σε γενικές γραμμές τα όρια του βουλγαρικού χώρου που θα διεκδικούσε το μελλοντικό βουλγαρικό κράτος προς τη δημιουργία του οποίου προσανατολιζόνταν η ρωσική, η γερμανική, αλλά και η αγγλική πολιτική.

Έχουμε στη συνέχεια τον Ρωσοτουρκικό Πόλεμο του 1877-78, όπου η Ελλάδα προσκλήθηκε από τους Ρώσους να λάβει μέρος με μεγάλες εδαφικές υποσχέσεις. Επηρεαζόμενη από τους Άγγλους αλλά και ανέτοιμη στρατιωτικά για πόλεμο, η μικρή Ελλάδα της εποχής, δεν έλαβε μέρος κατά των Τούρκων παρά μόνο την τελευταία στιγμή με συνέπεια τη γελιοποίηση, αλλά και τη δημιουργία εχθροτήτων. Το αποτέλεσμα ήταν ότι οι Ρώσοι έντονα ενοχλημένοι από την ελλη-

νική στάση δεν ήθελαν να ακούσουν για ελληνικά δίκαια και με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου όρισαν τα όρια μιας «Μεγάλης Βουλγαρίας» η οποία στο νότο έφτανε περίπου ως τον Όλυμπο.

Τελικά το Συνέδριο του Βερολίνου αναγνώρισε ένα Βουλγαρικό Πριγκιπάτο, υποτελές στην Τουρκία, του οποίου όμως η έκταση ήταν κατά πολύ μικρότερη από τη «Μεγάλη Βουλγαρία» της παραπάνω Συνθήκης. Η «Μεγάλη» αυτή Βουλγαρία από τότε αποτελεί «όνειρο» και πρόσχημα για ένα τουλάχιστο μέρος του κάθε φορά βουλγαρικού κατεστημένου.

Το 1885, η Βουλγαρία προσάρτησε την αυτόνομη περιοχή της Ανατολικής Ρωμυλίας με καταστροφικές συνέπειες για τα ελληνικά συμφέροντα εκεί, δεδομένου ότι στην περιοχή αυτή υπήρχε πολυπληθές, μαζικό ελληνικό στοιχείο.

Από κει και πέρα αρχίζει ουσιαστικά ο Μακεδονικός Αγώνας, πάνω στο έδαφος της τουρκοκρατούμενης Μακεδονίας, που προβλεπόταν ότι θα ήταν η επόμενη περιοχή που θα αποσπώταν από την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Στη συνέχεια, μετά τον άτυχο – για πολλούς συμφωνημένο – πόλεμο του 1897, έχουμε το Μακεδονικό Αγώνα της περιόδου 1904-1908, δηλαδή την ένοπλη σύγκρουση Ελλήνων-Βουλγάρων-Τούρκων στο έδαφος της κατεχόμενης από τους Τούρκους Μακεδονίας.

Η Επανάσταση των Νεοτούρκων το 1908 που ξεκίνησε ακριβώς από τη Μακεδονία, ώθησε τους Έλληνες αξιωματικούς στη δική τους Επανάσταση το 1909.

Την ίδια περίοδο, ο πρίγκιπας του Σαξ-Κόμπουργκ Φερδινάνδος ανακηρύχθηκε τσάρος και ανακήρυξε την πλήρη ανεξαρτησία της Βουλγαρίας. Στη διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου, η Βουλγαρία είχε τεράστια εδαφικά ωφέλη, τα οποία όμως έχασε στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο, που αυτή προκάλεσε.

Στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Βουλγαρία τάχθηκε με τη Γερμανία, όπως και η Τουρκία. Είχαμε το βαλκανικό μέτωπο, τη διάσταση Βενιζέλου-Κωνσταντίνου, το Κίνημα της Εθνικής Άμυνας. Την ανατροπή του Κωνσταντίνου και τη συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο.

Παρ' όλο που εύλογα το Ελληνικό Επιτελείο πρόβλεπε το 1940 ότι θα επωφελούνταν από την Ιταλική επίθεση για να επιτεθούν και αυτοί κατά της Ελλάδας, οι Βούλγαροι δεν επιτέθηκαν, αλλά πήραν από τους Γερμανούς σαν αντάλλαγμα για τις διευκολύνσεις που τους παραχώρησαν, τα ελληνικά εδάφη της Δυτικής Θράκης και μέρος της Ανατολικής και Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς και εδάφη της Γιουγκοσλαβίας.

Στα εδάφη αυτά οι Βούλγαροι προσπάθησαν να αλλοιώσουν με βίαια μέσα τη σύνθεση και την εθνική συνείδηση των πληθυσμών και δε δίστασαν να προβούν σε σκληρά αντίποινα και σφαγές για να αντιμετωπίσουν την Εθνική Αντίσταση των Ελλήνων και των Γιουγκοσλάβων, όπως έκαναν με τις σφαγές της Δράμας-Δοξάτου κ.λπ. το Σεπτέμβριο-Οκτώβριο του 1941 για να αντιμετωπίσουν την ένοπλη εναντίον τους εξέγερση που οργάνωσε το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, την πρώτη ένοπλη εξέγερση στην κατεχόμενη Ευρώπη¹¹.

Ο Βόρις, ο βασιλιάς της Βουλγαρίας, πέθανε το 1943 και το γεγονός αυτό προκάλεσε κάποια πολιτειακή και πολιτική αστάθεια στη Βουλγαρία με την ευτυχή γι' αυτήν συνέπεια να μη λάβει μέρος με στρατεύματα στον πόλεμο στο πλευρό των Γερμανών.

Το Σεπτέμβριο 1944, λαϊκή εξέγερση ανατρέπει την αντιβασιλεία του πρίγκιπα Κυρίλλου, ενώ η χώρα καταλαμβάνεται από τον Κόκκινο στρατό.

Το 1946, η Βουλγαρία ανακηρύσσεται Λαϊκή Δημοκρατία. Το καθεστώς αυτό κράτησε ως το 1989, όταν άρχισε μια σχετικά ήπια μεταρρύθμιση.

Μαζί όμως με τη «φιλελευθεροποίηση» άρχισαν και στη Βουλγαρία να εμφανίζονται τα «παλαιά δαιμόνια» που υποτίθεται ότι είχαν «ξεχασθεί» όσο διαρκούσε το σοσιαλιστικό καθεστώς. Ήδη στη Βουλγαρία άρχισε να γίνεται λόγος για τη «Βουλγαρία του Αγίου Στεφάνου», που βέβαια έρχεται σε αντίθεση με τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας-Γιουγκοσλαβίας-Τουρκίας-Ρουμανίας.

Το μεγάλο πρόβλημα της Βουλγαρίας, που ίσως αποδειχθεί ένα από τα «μοιραία» σημεία και γι' αυτήν και για τα Βαλκάνια, είναι η μεγάλη μουσουλμανική μειονότητα η οποία επηρεάζεται από την Τουρκία και η οποία μαζί με αυτούς που κατά καιρούς έφυγαν στην Τουρκία, ανέρχεται στο ένα ως ενάμιση εκατομμύριο. Η μειονότητα αυτή βαραίνει αποφασιστικά στις εξελίξεις στην ίδια τη Βουλγαρία.

Ρουμανία. Είπαμε ότι η Ρουμανία δεν ανήκει στις βαλκανικές χώρες, αλλά η παρουσία της βαραίνει σ' αυτές.

Σε ό,τι αφορά στην Ελλάδα, η Ρουμανία είχε «ενδιαφέρον» πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στη διάρκεια της ξενικής κατοχής προσπάθησε να διατηρήσει το ενδιαφέρον αυτό, όπως και η Ιταλία, που στην περίοδο 1941-43 επιχείρησαν να δημιουργήσουν «ανεξάρτητο» κράτος, βασιζόμενο στους «Ρουμανόβλαχους», το «Πριγκιπάτο της Ηπείρου». Δημιούργησαν μάλιστα τη Βλάχικη Λεγεώνα με ιταλικό οπλισμό υποστηρίζοντας ότι πρόκειται για απογόνους της IV Ρωμαϊκής Λεγεώνας.

Αγνοήθηκαν από τη συντριπτική πλειοψηφία του βλάχικου στοιχείου, χτυπήθηκαν άγρια από το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ και γενικά από την Εθνική Αντίσταση και, καθώς επρόκειτο για περιθωριακά, τυχodiωκτικά στοιχεία, με την ιταλική κατάρρευση χάθηκαν.

Αλλά η ρουμανική προπαγάνδα ξανάρχισε, προσπαθώντας να δημιουργήσει κάποια ερείσματα στο χώρο της Θεσσαλίας και της Ηπείρου. Βέβαια πρόβλημα «ρουμανικής μειονότητας» είναι όχι μόνο εντελώς ανύπαρκτο, αλλά μόνο σαστειότητα θα πρέπει να αντιμετωπισθεί. Παρ' όλ' αυτά, οι Ρουμάνοι επιμένουν προσπαθώντας να δημιουργήσουν πλαστή ύπαρξη κάποιας μειονότητας.

Ανατολική Θράκη. Η Ανατολική Θράκη ή Ευρωπαϊκή Τουρκία είναι το τε

λευταίο κομμάτι από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στα Βαλκάνια που έμεινε στην Τουρκία.

Η τύχη του κομματιού αυτού κρίθηκε, σε ό,τι αφορά στην Ελλάδα, μετά την Μικρασιατική καταστροφή, με τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923.

Από τότε όμως η Τουρκία εφαρμόζοντας μακροχρόνιο πρόγραμμα «αδειάσματος» της περιοχής από το ελληνικό στοιχείο πέτυχε ώστε, ενώ το 1950 οι Έλληνες στην Ανατολική Θράκη και κυρίως στην Κωνσταντινούπολη ήταν πάνω από 350.000, σήμερα να είναι μόλις 3.500, ενώ ο μουσουλμανικός πληθυσμός, όπως ορίζεται με τη Συνθήκη της Λωζάνης, στο ίδιο διάστημα τριπλασιάσθηκε.

Η Ανατολική Θράκη στα παντουρανικά σχέδια της Τουρκίας αποτελεί τη στρατηγική βάση, το ευρωπαϊκό προγεφύρωμα, στο οποίο θα στηρίζεται το υπό διαμόρφωση «μουσουλμανικό τόξο», που ξεκινά από εκεί, περνά τα νότια προς Ελλάδα βουλγαρικά σύνορα, τα νότια προς Ελλάδα σύνορα της «Δημοκρατίας των Σκοπίων», της βορειοανατολικής Αλβανίας και της περιοχής Κοσόβου, του ανατολικού Μαυροβουνίου, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, φτάνοντας ως εκατό περίπου χιλιόμετρα νότια του Ζάγκρεμπ.

Το «τόξο» αυτό και βέβαια η Ανατολική Θράκη, είναι από τα κυριότερα επιχειρήματα της Τουρκίας, ώστε στη «νέα τάξη» πραγμάτων να διεκδικεί την «ευθύνη» τουλάχιστο για την περιοχή, ευθύνη που διεκδικεί για τα Βαλκάνια η Ιταλία.

*Γ. Γιουγκοσλαβία*¹². Με συντομία οι μεγάλοι σταθμοί στην εδαφική κυρίως εξέλιξή της είναι:

Το 1815, το χώρο της σημερινής Γιουγκοσλαβίας μοιράζονται και συνορεύουν μεταξύ τους, δύο αυτοκρατορίες: Η Αυστροουγγρική και η Οθωμανική και μόνο μια μικρή περιοχή του Μαυροβουνίου μένει ανεξάρτητο πριγκιπάτο.

Ως το 1830, η Σερβία παραμένοντας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε πετύχει εσωτερική αυτονομία.

Το 1878, αναγνωρίσθηκε η πλήρης ανεξαρτησία της Σερβίας και του Μαυροβουνίου και το έδαφος των δύο αυτών χωρών μεγαλώνει στη συνέχεια με την εγκατάλειψη από τους Τούρκους της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

Την ίδια περίοδο, η Τουρκία εγκατέλειψε υπέρ της Αυστροουγγαρίας την περιοχή του Σατζακίου του Νόβι-Παζάρ.

Το 1912-13, με τους Βαλκανικούς Πολέμους και με εξαίρεση τη Θράκη, ολοκληρώνεται το ξήλωμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα Βαλκάνια. Η Σερβία μεγαλώνει με την κατάκτηση ενός τμήματος της περιοχής της Μακεδονίας και του Σαντζακίου του Νόβι-Παζάρ, το οποίο μοιράσθηκε με το Μαυροβούνιο.

Το 1918, η διάλυση της Αυστροουγγαρίας έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του βασιλείου των Σέρβων, των Σλοβένων και των Κροατών. Το νέο βασίλειο περιλαμβάνει τα δύο βασίλεια της Σερβίας και του Μαυροβουνίου, καθώς και τις

κτήσεις της διαλυμένης Αυστροουγγαρίας, Κροατία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Σλοβενία και Δαλματία.

Το 1929, ο βασιλιάς Αλέξανδρος Α΄ μετατρέπει το βασίλειο των Σέρβων-Σλοβένων-Κροατών σε ένα ενιαίο κράτος με κεντρική εξουσία, το οποίο παίρνει επίσημα τον τίτλο «Γιουγκοσλαβία» ή «Νοτιοσλαβία». Είναι η Πρώτη Γιουγκοσλαβία.

Το 1931, οι ιστορικές περιοχές, δηλαδή Σλοβενία-Σερβία, και οι άλλες, χωρίζονται σε εννέα διαμερίσματα, τα Νιράβα-Σάβα-Δούναβη-Βρμπας-Ντρίνα-Ακτών-Ζέτα-Μοράβα-Βαρδάρη (Αξιού).

Το 1941, ο αντιβασιλιάς Παύλος προσχωρεί στο γερμανόφιλο «Τριμερές Σύμφωνο» με αποτέλεσμα πραξικόπημα που ανακηρύσσει τον ανήλικο διάδοχο Πέτρο βασιλιά και η Γιουγκοσλαβία συνάπτει Σύμφωνο φιλίας με τη Σοβιετική Ένωση.

Η Γερμανία αντιδρά αμέσως και στις 6 Απριλίου επιτίθεται ταυτόχρονα κατά της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας.

Η Γιουγκοσλαβία καταλήφθηκε από τους Γερμανούς και Ιταλούς και διάφορα εδάφη της μοιράστηκαν η Γερμανία, η Ιταλία, η Ουγγαρία, η Βουλγαρία και η Αλβανία. Δημιουργήθηκαν επίσης τρία νέα κράτη, Σερβία, Κροατία, Μαυροβούνιο.

Όπως είναι γνωστό, το αδιέξοδο στο οποίο βρέθηκαν τα κοινωνικά στρώματα και οι τάξεις που ασκούσαν ή έλεγχαν την εξουσία στις τρεις βαλκανικές χώρες, θύματα της επίθεσης του Άξονα, δηλαδή η Αλβανία, η Ελλάδα, η Γιουγκοσλαβία, μετά την κατάληψή τους, έδωσε τη δυνατότητα ανάπτυξης ευρύτατης και άγριας Εθνικής Αντίστασης, που κορμός της ήταν τα κομμουνιστικά κόμματα των τριών χωρών. Το 1943 λοιπόν γεννιέται η Δεύτερη Γιουγκοσλαβία, η διάλυση της οποίας συντελείται στις μέρες μας.

Πραγματικά, στις 29 Νοεμβρίου 1943, συνέρχεται στο Jajce, στα βουνά της Βοσνίας, η Αντιφασιστική Εθνοσυνέλευση Εθνικής Απελευθέρωσης. Το Jajce διαλέχθηκε συμβολικά γιατί στην περιοχή κατοικούν μαζί τρεις λαοί, Βόσνιοι, Κροάτες, Σέρβοι.

Τότε δημιουργήθηκε το Αντιφασιστικό Συμβούλιο Εθνικής Απελευθέρωσης που διακήρυξε ότι δεν αναγνώριζε κανέναν και καμιά αρχή ως εκπρόσωπο της Γιουγκοσλαβίας στο εξωτερικό. Αυτό που ζητούσε στην Ελλάδα η συντριπτική πλειοψηφία των οπαδών του ΕΑΜ με την ΠΕΕΑ, η οποία τελικά έκανε το αντίθετο θέτοντας το ίδιο το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ υπό τον αγγλικό έλεγχο και τις ίντριγκες τής Ιντέλιτζενς Σέρβις.

Το 1946, η Γιουγκοσλαβία – σύμφωνα με τη διακήρυξη του Jajce, γίνεται Ομοσπονδία που περιλαμβάνει έξι Δημοκρατίες, Σλοβενία-Κροατία-Βοσνία-Ερζεγοβίνη-Σερβία-Μαυροβούνιο-Μακεδονία και δυο αυτόνομες περιοχές, τη Βοϊβοντίνα στα προς Ουγγαρία-Ρουμανία σύνορα και το Κόσσοβο στα προς Αλβανία σύνορα, ανάμεσα Μαυροβούνιο-Μακεδονία (Σκόπια).

Η ελεύθερη περιοχή της Τεργέστης που έμεινε ως το 1954 υπό τον έλεγχο του ΟΗΕ, μοιράσθηκε ανάμεσα στην Ιταλία και τη Γιουγκοσλαβία. Η Ιστρία, δηλαδή η περιοχή της Ριγιέκα (Φιούμε), έγινε γιουγκοσλαβική καθώς και το λιμάνι της Ζάρα, το Ζαντάρ που κρατούσαν οι Ιταλοί.

Η για πρώτη φορά ίδρυση σαν Ομόσπονδης Δημοκρατίας και ονομασία της ως τότε περιοχής «Βαρδάρ» ή «Αξιού» είχε δύο στόχους:

α. Εσωτερικά να περιορίσει την επιρροή και τη δύναμη της Σερβίας,

β. Εξωτερικά είχε σχέση, και αυτό φαίνεται καθαρότερα σήμερα, με τις επεκτατικές διαθέσεις της Γιουγκοσλαβίας προς Αλβανία-Ελλάδα-Βουλγαρία.

Οι επεκτατικές αυτές διαθέσεις των Γιουγκοσλάβων είχαν εκδηλωθεί νωρίς, από το 1943, και δημιούργησαν προβλήματα στο ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ, ήταν δε μια από τις αιτίες – ίσως – που δεν πραγματοποιήθηκε το Κοινό Γενικό Στρατηγείο των Βαλκανικών Αντιστασιακών Κινήματων.

Στις 29 Νοεμβρίου 1945, με απόφασή της η Συντακτική Συνέλευση ανακήρυσσε τη Δημοκρατία και το σχηματισμό Ομοσπονδίας έξι Δημοκρατικών και δύο Αυτόνομων περιοχών. Όπως είδαμε, η Ομοσπονδία άρχισε την ύπαρξή της το 1946. Κυρίαρχη δύναμη ήταν η Λίγκα των Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας και το Σύνταγμα της 31ης Ιανουαρίου 1946 ήταν στενά επηρεασμένο από το τότε ισχύον Σύνταγμα της Σοβιετικής Ένωσης.

Ας δούμε λοιπόν συνοπτικά τις έξι Ομόσπονδες Δημοκρατίες και τις δύο Αυτόνομες περιοχές:

«Μακεδονία». Έκταση 25.713 τ.χλμ. Πληθυσμός 2.100.000. «Μακεδόνες» 67%, Αλβανοί 19,6%, Σέρβοι 2,3%. Πρωτεύουσα Σκόπια. Στην πραγματικότητα, τμήμα της γεωγραφικής περιοχής της Μακεδονίας είναι μια λωρίδα 20-30 χιλιομέτρα βόρεια από τα ελληνικά σύνορα. Απ' αυτό φαίνεται το αυθαίρετο της ονομασίας της Δημοκρατίας αυτής ως «Μακεδονίας». Σύμφωνα με άλλα στοιχεία, οι Αλβανοί είναι 29%. Επίσης οι χαρακτηριζόμενοι «Μακεδόνες» δηλαδή το 67% σύμφωνα με τα παραπάνω δεν διευκρινίζεται τι είναι. Γιατί υπάρχουν Έλληνες – αυτοί σίγουρα είναι Μακεδόνες –, Βούλγαροι, Τσιγγάνοι, άλλοι Σλάβοι, αλλά και Μουσουλμάνοι που στην Γιουγκοσλαβία θεωρούνται «εθνότητα».

Αυτόνομη περιοχή Κόσσοβου. Έκταση 10.900 τ.χλμ. Πληθυσμός 1.900.000. Αλβανοί 77%, Μαυροβούνιοι 14%, Σέρβοι 9%. Πρωτεύουσα Πριστίνα. Δεν υπάρχουν στοιχεία για το πόσοι από αυτούς είναι Μουσουλμάνοι.

Μαυροβούνιο. Έκταση 13.812 τ.χλμ. Πληθυσμός 640.000. Μαυροβούνιοι 68,5%, Μουσουλμάνοι 13,4%, Αλβανοί 6,5%, Σέρβοι 3,3%. Πρωτεύουσα Τίτογραντ.

Σερβία. Έκταση 56.000 τ.χλμ. Πληθυσμός 5.850.000. Σέρβοι 85,4% (χωρίς τις αυτόνομες περιοχές Κόσσοβο, Βοϊβοντίνια). Πρωτεύουσα Βελιγράδι.

Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Έκταση 52.121 τ.χλμ. Πληθυσμός 4.445.000. Σέρβοι 32,2%, Κροάτες 18,4%, Μουσουλμάνοι 39,2%. Οι Μουσουλμάνοι θεωρούνται ξεχωριστή εθνότητα. Πρωτεύουσα Σαράγεβο.

Αυτόνομη περιοχή Βοϊβοντίνας. Έκταση 21.850 τ.χλμ. Πληθυσμός 2.050.000. Σέρβοι 55%, Ούγγροι 21%, Κροάτες 7,1%. Πρωτεύουσα Νόβι-Σαντ.

Κροατία. Έκταση 56.538 τ.χλμ. Πληθυσμός 4.680.000. Κροάτες 75,1%, Σέρβοι 11,5%. Πρωτεύουσα Ζάγκρεμπ.

Σλοβενία. Έκταση 20.251 τ.χλμ. Πληθυσμός 1.945.000. Σλοβένοι 90,5%, Κροάτες 2,9%, Σέρβοι 2,2%. Πρωτεύουσα Λιουμπλιάνα.

Τα συνολικά στοιχεία της Γιουγκοσλαβίας πριν τη διάλυσή της είναι:

Έκταση 255.804 τ.χλμ. Πληθυσμός 23.700.000. Σέρβοι 36%, Κροάτες 19,8%, Σλοβένοι 7,8%, Μουσουλμάνοι 7,7%, Αλβανοί 7,7%, Σκοπιανοί 6%, Μαυροβούνιοι 2,6%, Ούγγροι 1,9%. Πρωτεύουσα Βελιγράδι.

Στα 23,7 εκατομμύρια Γιουγκοσλάβων το 1989 υπήρχαν 8,1 εκατ. Σέρβοι, 4,5 εκατ. Κροάτες, 2 εκατ. Μουσουλμάνοι, 1,9 εκατ. Αλβανοί, 1,9 εκατ. Σλοβένοι, 1,5 εκατ. Σκοπιανοί, 0,6 εκατ. Μαυροβούνιοι, 0,5 εκατ. Ούγγροι.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στην τελευταία απογραφή του 1981, 1,2 εκατ. δήλωσαν «Γιουγκοσλάβοι».

Εάν ο μέσος μισθός στη Γιουγκοσλαβία ληφθεί ως 100, οι αποκλίσεις από αυτόν με στοιχεία του 1987 – ήταν Σλοβενία 156, Κροατία 107, Σερβία 90, Βοσνία-Ερζεγοβίνη 84, Μαυροβούνιο 74, «Μακεδονία» 68, Βοϊβοντίνα 90, Κόσσοβο 68, ή με χρηματικούς όρους, σε δηνάρια – στοιχεία του 1988 – ήταν Σλοβενία 616.000, Κροατία 438.000, Σερβία 365.000, Βοσνία-Ερζεγοβίνη 339.000, Μαυροβούνιο 298.000, «Μακεδονία» 275.000, Βοϊβοντίνα 380.000, Κόσσοβο 273.000 (οι αριθμοί έχουν στρογγυλοποιηθεί στην εκατοντάδα).

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω στοιχεία η Γιουγκοσλαβία ήταν ένα μωσαϊκό λαών και εθνοτήτων, οικονομιών, γλωσσών, αλλά και θρησκειών.

Τρεις μεγάλες θρησκείες κυριαρχούν: καθολικοί, μουσουλμάνοι, ορθόδοξοι. Οι καθολικοί κυριαρχούν στην Κροατία-Σλοβενία, οι ορθόδοξοι στη Σερβία, οι μουσουλμάνοι είναι διάσπαρτοι με μεγαλύτερη ίσως συγκέντρωση στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Στους μουσουλμάνους όμως υπάρχει σίγουρα το στοιχείο – για μεγάλο τουλάχιστο μέρος τους – των βιαίως εξισλαμισθέντων στη διάρκεια των αιώνων της οθωμανικής κυριαρχίας.

Οι μουσουλμάνοι στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη είναι περίπου 2.000.000. Αντίθετα από ότι θα μπορούσε να πιστέψει κανένας, δεν πρόκειται για απογόνους Τούρκων. Αυτό άλλωστε ισχύει για όλη τη Βαλκανική με εξαίρεση ως ένα βαθμό τη σημερινή τουρκική Θράκη. Αλλά ειδικά για τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη πρόκειται για απογόνους των βογομίλων. Με δυο λόγια, πρόκειται για Σέρβους και Κροάτες κυρίως, που είχαν ασπασθεί την αίρεση των βογομίλων, αίρεση χριστιανική. Αυτοί καταπιεζόμενοι σκληρά από την καθολική εκκλησία και τους Βυζαντινούς «γλίτωσαν» ασπάζόμενοι το Ισλάμ, όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν τις περιοχές τους.

Όπως είναι γνωστό, η Δεύτερη Γιουγκοσλαβία, αυτή του Τίτο, ακολούθησε το δρόμο του «σοσιαλισμού» αλλά με μοντέλο δικό της. Έτσι από την αρχή ο Τί-

το, στηριζόμενος σε τρεις δυνάμεις: α) τον Ομοσπονδιακό στρατό, που ήταν βασικά ο παρτιζάνικος στρατός της Αντίστασης, κυριαρχούμενος και στελεχομένος κυρίως από Σέρβους, β) τη Λίγκα των κομμουνιστών, γ) την πλειοψηφία του λαού, πέτυχε να αντιμετωπίσει με επιτυχία την κρίση εξαιτίας της ρήξης του με τον Στάλιν και την ΕΣΣΔ και να επιβάλει δικό του «μοντέλο», δικό του «δρόμο σοσιαλισμού».

Έτσι, από την αρχή το μοντέλο που επιβλήθηκε και εφαρμόστηκε στη Γιουγκοσλαβία ήταν μιας «αυτοδιαχειριζόμενης σοσιαλιστικής κοινότητας», βασιζόμενης στα δικαιώματα των εργαζομένων και την αυτοδιαχείριση, η οποία αποτελούσε τη βάση των κοινωνικών σχέσεων. Το σύστημα αυτό, με κατά συνέπεια σχετικά αυξημένο ιδιωτικό τομέα, ιδιαίτερα στην αγροτική παραγωγή και τον τουρισμό, λειτούργησε με σχετική επιτυχία χωρίς μεγάλα αδιέξοδα. Βέβαια η Γιουγκοσλαβία έκανε «εξαγωγή» εργατικών χεριών, αλλά ο μετασχηματισμός, η αποκέντρωση, η σχεδιοποίηση της οικονομίας προχωρούσαν με επιτυχίες ώστε με το Σύνταγμα του 1963 να δίνεται κατεύθυνση προς την άμεση δημοκρατία, την αυτονομία των Ομόσπονδων Δημοκρατιών, αλλά και την ανάπτυξη της οικονομίας της αγοράς.

Το Σύνταγμα του 1974 καθιερώνει ομοσπονδιακή βουλή, ενισχύοντας ταυτόχρονα τα δικαιώματα των Ομόσπονδων Δημοκρατιών.

Με τον θάνατο του Τίτο το 1980 και την εγκαθίδρυση συλλογικής ηγεσίας τα πράγματα αρχίζουν σιγά σιγά να αλλάζουν προς άλλες κατευθύνσεις.

Έτσι το XII Συνέδριο της Λίγκας των κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας δέχεται και αποφασίζει το 1982, την ανάγκη οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Φαίνεται όμως ότι υποτιμήθηκαν τότε τα γεγονότα του Κόσσοβου της άνοιξης του 1981, όπου με αιματηρές εξεγέρσεις, οι κάτοικοι της περιοχής αυτής ζητούσαν την ανακήρυξη της περιοχής τους σε Ομόσπονδη Δημοκρατία. Βέβαια δεν ήταν το πρώτο μήνυμα του εθνικιστικού κύματος που ερχόταν, όπως αναφέρεται πιο κάτω. Το 1985, οι Σέρβοι του Κόσσοβου, αυτή τη φορά ζητούν να τεθεί τέρας στη «γενοκτονία» σε βάρος τους.

Στο XIII Συνέδριο της Λίγκας των κομμουνιστών, το 1986, πολλοί σύνεδροι κατάγγελλαν την ανικανότητα του κομμουνιστικού κόμματος να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση. Το εξωτερικό χρέος ξεπερνούσε τα 20 δις δολάρια, ο πληθωρισμός το 100%, το ποσοστό της ανεργίας ανεβαίνει με ένα εκατομμύριο ανέργους το χρόνο αυτό.

Τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου, σύμφωνα με τα στοιχεία που δόθηκαν στο πιο πάνω Συνέδριο, ένας Γιουγκοσλάβος στους δέκα ήταν μέλος του κόμματος, αλλά με μεγάλες διαφορές κατά εθνότητα: Μαυροβούνιοι 1:5, Σέρβοι 1:8, Σκοπιανοί 1:10, Μουσουλμάνοι 1:11, Κροάτες 1:16, Σλοβένιοι 1:16, Αλβανοί 1:19, Τσιγγάνοι 1:65.

Το 1987, ξεσπάει το «Σκάνδαλο Αγκροκομέρς» στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, όπου αποκαλύπτεται η διαφθορά που κυριαρχούσε στις επιχειρήσεις και η σημα-

σία της γραφειοκρατικής προστασίας στο μηχανισμό της οικονομίας.

Σύμφωνα με τις αποφάσεις του παραπάνω Συνεδρίου, για πρώτη φορά το 1988, γίνεται εκλογή με μυστική ψηφοφορία, ανάμεσα σε δύο υποψηφίους για την εκλογή προέδρων της Λίγκας, ενώ η «Επιτροπή για την Ελευθερία του Λόγου και της Σκέψης» στο Βελιγράδι απαιτεί την «αντικειμενική εξέταση του ιστορικού ρόλου του Τίτο».

Αρχίζουν να εμφανίζονται διάφορες τοπικές πολιτικές κινήσεις με γενικότερο στόχο τον πολιτικό πλουραλισμό.

Τον Ιανουάριο του 1990, συνέχεται Έκτακτο Συνέδριο της Λίγκας των κομμουνιστών, όπου εγκαταλείπεται το μονοπώλιο της εξουσίας και αναγνωρίζεται από τα πράγματα ο πλουραλισμός, κάτω από την πίεση που ασκούνταν σε όλες τις Ομόσπονδες Δημοκρατίες. Ανακοινώνονται αλλαγές στο Σύνταγμα που βεβαιώνουν τον πλουραλισμό και το τέλος του κυρίαρχου ρόλου του κομμουνιστικού κόμματος στην κοινωνία. Το Συνέδριο αυτό δεν τελείωσε κανονικά, γιατί αποχώρησαν οι αντιπροσωπείες των Σλοβένων και των Κροατών κομμουνιστών.

Το Φεβρουάριο του ίδιου χρόνου, 1990, ο Ομοσπονδιακός στρατός επεμβαίνει στο Κόσσοβο για πέμπτη φορά από το 1945 (1945, 1968, 1981, 1989) για να αντιμετωπισθούν τοπικές εξεγέρσεις, αλλά η Σλοβενία και η Κροατία αποσύρανε τις δυνάμεις τους από τα τμήματα εκεί, ενώ η Λίγκα των κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας μετατρέπεται στο Κόμμα της Δημοκρατικής Ανανέωσης.

Λίγο αργότερα ακολουθούν οι πρώτες «ελεύθερες» εκλογές στην Σλοβενία και την Κροατία με νίκη φυσικά των αντιπολιτευομένων, αλλά και με νίκες για την Προεδρία πρώην κομμουνιστών. Απελευθερώνονται οι εθνικιστές Αλβανοί του Κόσσοβο, και μαζί τους ο «Μαντέλα του Κόσσοβο» Αλβανός Δημάκη, που βρισκόταν στις φυλακές τριάντα χρόνια.

Αρχίζουν κινήσεις σε διάφορες δημοκρατίες ή περιοχές για «αυτονομία», αρχίζει η επίκληση του δικαιώματος «αυτοδιάθεσης», για παράδειγμα οι Σέρβοι της Κροατίας με δημοψήφισμα που οργανώθηκε από το «Δημοκρατικό Κόμμα Σερβίας», ζητούν αυτονομία, ταραχές ξεσπούν και οπλισμός του στρατού και της αστυνομίας περνά σε διαδηλωτές εθνικιστές.

Το Σεπτέμβριο του 1990, τίθεται σε εφαρμογή το νέο Σύνταγμα που είχε υιοθετηθεί τον Ιούνιο με δημοψήφισμα στη Σερβία, αλλά είναι αργά για να σταματήσει η εξέλιξη. Έτσι τον Οκτώβριο του 1990, η Σλοβενία και η Κροατία προτείνουν νέο τύπο κράτους Συνομοσπονδίας. Ζητούν την ύπαρξη δικού τους στρατού, άσκησης δικής τους εξωτερικής πολιτικής και κοινή στρατιωτική διοίκηση μόνο σε περίπτωση εξωτερικής απειλής. Από κει και πέρα ακολουθούν «ελεύθερες» εκλογές ή δημοψηφίσματα σε μικρές και μεγάλες περιοχές, η εμφάνιση ενόπλων ομάδων στην αρχή, πιο συγκροτημένων αργότερα και κανονικών στρατών τώρα. Είδαμε ότι από το 1986 οι εξελίξεις έπαιρναν όλο και περισσότερο εθνικιστικό χαρακτήρα, ο οποίος όμως καλύπτει και τον ταξικό τους χαρακτήρα. Συνεπώς αν θέλει κανένας να πάει πιο βαθιά θα πρέπει να επιχειρήσει ανάλυση

αυτών που συμβαίνουν στην εποχή μας στη Γιουγκοσλαβία – και όχι μόνο – και με ταξικά κριτήρια.

Εδώ θα πρέπει κατά την άποψή μου να αναφερθούν δύο βασικά στοιχεία:

α. Ότι το «τιτοϊκό» μοντέλο σοσιαλισμού είχε αναμφισβήτητα επιτυχίες, ιδιαίτερα στον κοινωνικό τομέα, στην κατασκευή έργων υποδομής, στη μικτή σοσιαλιστική οικονομία, την άμυνα, την παιδεία, ιδιαίτερα στον τομέα των διεθνών σχέσεων και στον χώρο των αδεσμεύτων χωρών κ.λπ.

Αλλά από το γεγονός ότι στον αναγκαίο χρόνο – μένει να καθοριστεί ποιος ήταν αυτός – δεν έγινε η με ιδεολογικά κριτήρια επαναστατική απόρριψη ό,τι εξαντλημένου, ξεπερασμένου και το πέρασμα σε ένα ανώτερο στάδιο σοσιαλιστικής ανάπτυξης, σύμφωνα με τις ανάγκες των ανθρώπων όχι μόνο για υλικά αγαθά, αλλά και ηθικοπνευματικά, δεδομένων των επαναστάσεων στους τομείς της τεχνολογίας, των γνώσεων και γενικότερα της επιστήμης και την εφαρμογή της, παρουσιάστηκαν φαινόμενα, ιδιαίτερα μετά το θάνατο του Τίτο, ιδεολογικού εκφυλισμού, καταχρήσεις σε μεγάλη έκταση, οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές, με συνέπεια ή ως συνέπεια την διαφθορά μεγάλου μέρους του κομματικού και κρατικού μηχανισμού, που πολλές φορές επικαλυπτόταν, με αποτέλεσμα συσσώρευση πλούτου ή εξουσίας, σε άτομα, κοινωνικές ομάδες ή κοινωνικά στρώματα, το «σάπισμα» ή την αποσύνθεση της κοινωνικής δομής από το εσωτερικό της.

β. Το ότι παρ' όλες του τις επιτυχίες το σοσιαλιστικό καθεστώς της Γιουγκοσλαβίας δεν μπόρεσε, και δεν ήταν βέβαια δυνατό να γίνει σε τέσσερις δεκαετίες, να ξεριζώσει τις εθνικιστικές τάσεις και ιδιαίτερα την εθνικιστική εχθρότητα ανάμεσα στους Σέρβους και τους Κροάτες, όπως και στην περιοχή του Κόσοβου. Άλλωστε το ίδιο το καθεστώς διατηρούσε «ανοιχτά» ή συγκαλυμένα, εθνικιστικές «διεκδικήσεις» προς όλους τους γείτονές του.

Όσο υπήρχε ο Κροάτης Τίτο στο τιμόνι τα πράγματα στον τομέα αυτό ελέγχονταν. Από το θάνατο όμως του Τίτο, σιγά σιγά και πιεστικά από το 1985, με την εμφάνιση της «Περεστροϊκά», δηλαδή την απώλεια του κυριότερου εξωτερικού ουσιαστικού στηρίγματος, άρχισαν να δημιουργούνται και να εμφανίζονται νέες πολιτικές δυνάμεις, όπως είδαμε σε συντομία, σε όλες τις Ομόσπονδες Δημοκρατίες, τις αυτόνομες περιοχές, αλλά και σε επιμέρους μικρές, πολύ μικρές περιοχές, εκεί όπου οι πληθυσμοί είναι αναμιγμένοι ή υπάρχουν «νησίδες» μιας εθνότητας μέσα στο «χώρο» μιας άλλης.

Οι πολιτικές αυτές δυνάμεις, με θολά ιδεολογικά πλαίσια, συνδέουν λίγο πολύ την ύπαρξή τους, τα προγράμματά τους με κατανοητές ως ακατανόητες εθνικιστικές επιδιώξεις. Οι πολιτικές αυτές δυνάμεις καλύπτουν όλο το φάσμα των τάσεων, από τους κομμουνιστές όλων των τάσεων ως τους φασίστες και ναζιστές νοσταλγούς του χιτλερικού καθεστώτος. Και φυσικά σε όλ' αυτά, η σύγκρουση ανάμεσα στους Σέρβους και τους Κροάτες ήταν το κυρίαρχο στοιχείο.

Εδώ ίσως χρειάζεται να γίνει μια πολύ σύντομη αναφορά στο σύγχρονο εθνικιστικό κίνημα της Κροατίας και την εχθρότητα Σέρβων-Κροατών. Η εχθρό-

τητα αυτή είναι πολύ παλιά, ιδιαίτερα η θρησκευτική της πλευρά ανάγεται ίσως στην μεταφορά της πρωτεύουσας του Ρωμαϊκού Κράτους στην Ανατολή και αργότερα στη διάσπαση της Χριστιανικής Εκκλησίας σε ορθοδόξους και καθολικούς χριστιανούς.

Το σύγχρονο κροατικό εθνικιστικό κίνημα ιδρύθηκε το 1929 από ένα δικηγόρο του Ζάγκρεμπ, τον Άντον Πάβελιτς. Το κίνημα αυτό οργάνωσε τη δολοφονία του βασιλιά της Σερβίας Αλεξάνδρου στις 9 Οκτωβρίου 1934 στη Μασσαλία, όπου σκοτώθηκε και ο Γάλλος πολιτικός Λουί Μπαρτού.

Το κίνημά τους αποκαλείτο «Ουστάμακ», δηλαδή «Επανάσταση», και τα μέλη του «Ουστάσι». Όπως είδαμε πιο πάνω οι «Ουστάσι» ίδρυσαν κροατικό κράτος, «ανεξάρτητο» στην περίοδο 1941-45, αφού παραχώρησαν τη Δαλματία στην Ιταλία. Τυπικά εξαρτώμενο από την Ιταλία, δεδομένου ότι ήταν υπό την κυριαρχία ενός πρίγκιπα του οίκου της Σαβοΐας, το κράτος αυτό ουσιαστικά στηριζόταν στη χιτλερική Γερμανία.

Οι «Ουστάσι», δηλαδή οι Κροάτες, στην περίοδο αυτή οργάνωσαν πραγματική γενοκτονία σε βάρος των Σέρβων, των Εβραίων και των Τσιγγάνων και βέβαια ήταν αδυσώπητοι εναντίον των κομμουνιστών παρτιζάνων του Τίτο. Ίδρυσαν στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξόντωσης από τα οποία το πιο διαβόητο ήταν το Γιασένοβατς. Έχουν αναφερθεί ως θύματα των «Ουστάσι» στην περίοδο του πολέμου 600.000 ως 1.000.000 Σέρβων, ορθόδοξων χριστιανών. Η δράση αυτή των «Ουστάσι» εξηγεί την αγριότητα με την οποία τους αντιμετώπισε η Γιουγκοσλαβική Αντίσταση και τα αντίποινα που εφαρμόστηκαν εναντίον τους. Τα αντίποινα αυτά «επί δικαίων και αδικών» στο κλίμα ενθουσιασμού και πάθους του πρώτου καιρού της απελευθέρωσης υπήρξαν σκληρά και εκτεταμένα. Αυτό λοιπόν το μίσος που είχε δημιουργηθεί τότε, στην περίοδο 1941-1945, είχε πιστευθεί ότι με το πέρασμα του χρόνου σιγά σιγά θα χανόταν. Και πραγματικά, μπορεί κανένας να έχει οποιαδήποτε αντίληψη για το Γιουγκοσλαβικό μοντέλο του σοσιαλισμού, αλλά στο θέμα επαφής, συνεργασίας και αδελφότητας των λαών των Ομόσπονδων Δημοκρατιών πρέπει να γίνει δεκτό ότι με κανένα άλλο κοινωνικο-πολιτικό και οικονομικό σύστημα – για τη δεδομένη περίοδο – δε θα είχε γίνει τόση πρόοδος.

Εδώ είναι μερικά από τα στοιχεία «εξωτερικής επέμβασης» για τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, όπου βλέπει κανένας, λαούς, εθνικές μειονότητες, εθνικές ομάδες που πέτυχαν σιγά σιγά να ζουν αρμονικά και ειρηνικά, αφήνοντας ή προσπαθώντας να ξεχάσουν τα μίσση του παρελθόντος να χάνονται σιγά σιγά στα παλαιά νεκροταφεία, να «δαιμονίζονται» πάλι στο όνομα κάποιας θολής «αυτοδιάθεσης» ή «ανεξαρτησίας» χωρίς περιεχόμενο, να σκοτώνονται μεταξύ τους, να καταστρέφουν τον πλούτο τους και ό,τι έφτιαξαν εργαζόμενοι μαζί από το 1945, υποκινούμενοι στη διάσπασή τους από το Βατικανό, τη Γερμανία, την Ιταλία, την Τουρκία και άλλες δυνάμεις.

Είδαμε πιο πάνω ότι σε όλες τις χώρες στον ευρωπαϊκό χώρο του «υπαρ-

πτού σοσιαλισμού» – ανυπάρχτου πλέον – από κάποια περίοδο, με τις ιδιορρυθμίες τής κάθε χώρας και φυσικά και στη Γιουγκοσλαβία, το σύστημα έμπαινε σε αδιέξοδο.

Ένα από τα χαρακτηριστικά αυτού του αδιεξόδου, τα ίσως και αφανή, που οδήγησαν και σε ιδεολογικές στρεβλώσεις, ήταν και φυσικά είναι σε πλήρη εξέλιξη η διαμόρφωση «νέων κοινωνικών» στρωμάτων ή ομάδων μέσα από τον κρατικό ή κομματικό μηχανισμό.

Είναι χαρακτηριστικό ότι σε όλες σχεδόν τις χώρες αυτές αυτοί που πρωτοστάτησαν ή πρωτοστατούν στην καταστροφή του προηγούμενου συστήματος, στις περισσότερες περιπτώσεις είναι, είτε ως άτομα πρώην ηγετικές προσωπικότητες της κορυφής, είτε ως ομάδες, αυτοί που κυριαρχούσαν στους κομματικούς και κρατικούς μηχανισμούς και μερικές φορές και στους χώρους της ιδεολογίας.

Αυτό είναι λίγο πολύ διαπιστωμένο από την Αλβανία έως την ΕΣΣΔ.

Ήταν και είναι εκείνες οι ομάδες και τα στρώματα που στη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο περίοδο, κατόρθωσαν να συσσωρεύσουν προνόμια οικονομικά, πολιτικά, ταξικά. Κοντά σ' αυτούς τώρα εμφανίζονται βέβαια και νέες ομάδες, νέα κοινωνικά στρώματα, διεκδικώντας νέες δομές, συμμετοχή στην εξουσία. Αυτά βέβαια, το αναφέραμε πιο πάνω, εμφανίσθηκαν και στη Γιουγκοσλαβία.

Αυτοί λοιπόν έπρεπε ή να διακινδυνεύσουν να χάσουν τα προνόμιά τους σε μια πιθανή – τότε – εξέλιξη ή ανανέωση επαναστατική του αποτελεματωμένου σοσιαλιστικού συστήματος ή να τα διατηρήσουν προσπαθώντας να δημιουργήσουν νέο σύστημα στο οποίο θα κυριαρχούν ή θα αποτελούν μέρος του κατεστημένου του. Έτσι εξηγούνται τα «περιέργα», πρώην γραμματείς κομμουνιστικών κομμάτων ή κομμουνιστές πρωθυπουργοί ή μέλη των ανωτάτων ηγεσιών διαφόρων κομμουνιστικών κομμάτων να είναι πρωταγωνιστές σε όλα αυτά τα γεγονότα που ζούμε.

Το φαινόμενο στην Ιστορία είναι συχνότατο, αν και η Ιστορία την «εκδίχησή» της την παίρνει συνήθως μετά από μερικές δεκαετίες από τα «παράδοξα» αυτά φαινόμενα.

Η Γαλλική Επανάσταση των αστών έβγαλε «αυτοκράτορα» για παράδειγμα, αλλά τελικά οι «φεουδάρχες», οι «ευγενείς», ο «κλήρος» πήγαν εκεί που η Ιστορία τους είχε ήδη ετοιμάσει θέση.

Άλλο παράδειγμα, μπορεί να είναι η «Δημοκρατία των Σκοπίων», η «Ψευδομακεδονία» των Σκοπιανών εμπόρων. Οι ομάδες των εμπόρων και αυτών που σιγά σιγά έθεσαν υπό τον έλεγχό τους τον «Τρανζίτ τουρισμό» της περιοχής των προσπαθούν να μονιμοποιήσουν, επισημοποιήσουν τη θέση τους και τις δραστηριότητές τους, τις επιτυχίες τους, κάτω από την «ομπρέλα» ενός ανεξαρτήτου κράτους, με διεθνείς συνθήκες, με δυνάμεις καταστολής και ασφαλείας, όπου ο ταξικός αγώνας στο χώρο τους θα «ελέγχεται». Πρέπει να αναγνωρίσει κανένας στους εμπόρους, χρηματεμπόρους των Σκοπίων, ότι χωρίς τα Σκόπια να είναι Παρίσι, Αλεξάνδρεια ή Κωνσταντινούπολη, πέτυχαν αντί για τη διακίνηση των

«προϊόντων» τους – ποιων προϊόντων τους άραγε – να έχουν μετακίνηση πελατών από την Ελλάδα, κυρίως, και τη Βουλγαρία.

Όπως για την ΕΣΣΔ, έτσι για τη Γιουγκοσλαβία, η συνταγή για τη διάλυσή τους, την έξαρση των αντιθέσεων και την ανοιχτή σύγκρουση ήταν ο «εθνικισμός», συγκαλυμμένος με την αρχή της αυτοδιάθεσης.

Όπως είδαμε, εθνικιστικά προβλήματα στη Γιουγκοσλαβία υπήρχαν πάντα. Είναι αυτονόητο αυτό, όταν υπάρχει αυτό το εθνικό ανακάτεμα που βλέπουμε στις μέρες μας στη Γιουγκοσλαβία, όπου υπάρχουν τόσες εθνικές, πολιτιστικές, ιστορικές, γλωσσικές ευαισθησίες των επιμέρους λαών και εθνικών μειονοτήτων. Άλλωστε η ίδια η Γιουγκοσλαβία έχοντας φανερές ή συγκαλυμμένες, ομολογημένες ή όχι εθνικιστικές-επεκτατικές επιδιώξεις σε βάρος σχεδόν όλων των γειτόνων της, θα έπρεπε να περιμένει ότι κάποτε αυτές οι επιδιώξεις θα στρέφονταν προς το εσωτερικό της. Το νόμισμα έχει «τουλάχιστο δύο όψεις». Εδώ ήταν λοιπόν που «διευκολύνθηκε» η εξωτερική «επέμβαση»:

α. Το Βατικανό συνεχίζοντας την από αιώνες προσπάθεια αποκοπής των βαλκανικών χωρών από τη «μεγάλη χριστιανική Ρωσία», προσπάθεια που είναι αλήθεια δεν έβρισκε πολύ έδαφος όσο υπήρχε το «σοσιαλιστικό στρατόπεδο», προσπαθεί να ξαναβάλει υπό τον απόλυτο έλεγχό του τις καθολικές περιοχές της Σλοβενίας και Κροατίας και τις διάσπαρτες καθολικές μειονότητες σε όλες τις πρώην Ομόσπονδες δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας και ιδιαίτερα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και Σερβίας. Η προσπάθεια του Βατικανού, στρέφεται και προς την «Ουνία», όπου υπάρχουν τέτοιες τάσεις στο χώρο της Ορθοδοξίας ή προσπαθώντας να εντείνει τον προσηλυτισμό. Είναι χαρακτηριστικές οι δηλώσεις διαφόρων ηγετών των εμπόλεμων ότι πρόκειται και για «θρησκευτικό πόλεμο».

β. Η Γερμανία ακολουθεί και αυτή την ίδια στρατηγική – αλλά με άλλα μέσα – του καίτσερικού και του ναζιστικού Ράιχ, δηλαδή τη δημιουργία μιας ευρύτερης ζώνης γερμανικής επιρροής στηριζόμενη στις χώρες και τα τμήματα εκείνων των πληθυσμών που «φυλετικά» συγγενεύουν με το γερμανικό έθνος ή που ανήκαν άλλοτε στην Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία.

Επιβεβαίωση της υλικής και ηθικής βοήθειας της Γερμανίας προς τις δύο Δημοκρατίες Σλοβενία και Κροατία είναι το γεγονός ότι πανηγύριζαν την «ανεξαρτησία» τους ανεμίζοντας γερμανικές σημαίες.

Βατικανό, Γερμανία και από κοντά η Ιταλία, που όπως φαίνεται δεν μπορεί να απαλλαγεί από το μουσολινικό *mare nostrum*, ήταν σίγουρα πίσω από τις εθνικιστικές εκρήξεις στις Δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας, όπου η κατάσταση εξελίχθηκε περίπου ως εξής:

βα. Βατικανό, Γερμανία, Ιταλία και πιο συγκαλυμμένα η Τουρκία άρχισαν να ενισχύουν υλικά και ηθικά τις εθνικιστικές κινήσεις με πολεμικό υλικό, διευκόλυνση μετάβασης μισθοφόρων για τη συγκρότηση και στελέχωση ενόπλων τμημάτων, με διπλωματική και προπαγανδιστική ενίσχυση. Και τελικά τη δημιουργία στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη του υπερεθνικιστή Ιζεντμπέκοβιτς «Μουσουλμα-

νικών Ταξιαρχιών» με εθελοντές-μισθοφόρους και από την Τουρκία και άλλες μουσουλμανικές χώρες.

ββ. Στην αρχή οι υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, δηλαδή της ΕΟΚ, έβλεπαν με εχθρικό μάτι την προσπάθεια διάλυσης, όχι μόνο της Γιουγκοσλαβίας αλλά και της Σοβιετικής Ένωσης. Απόδειξη οι δηλώσεις του προέδρου Μιτερράν, αμέσως μετά τα γεγονότα του Αυγούστου 1991 στην ΕΣΣΔ. Γι' αυτό και φαινόταν, τουλάχιστο στην αρχή – σε βάρος της ευρωπαϊκής ενότητας – να ξαναγεννιούνται οι συμμαχίες, οι φιλίες και τα «μπλοκ» του Πρώτου και του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, δηλαδή Γαλλία-Αγγλία, σύμμαχοι και προστάτες της Σερβίας και του Μαυροβουνίου και υπέρ της διατήρησης της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας, ενώ Γερμανία-Αυστρία-Ιταλία σύμμαχοι και προστάτες της Σλοβενίας και της Κροατίας και υπέρ της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας.

Η Γερμανία όμως πέτυχε, καθώς είναι η πρώτη δύναμη στην Ευρώπη, να επιβληθεί στην ΕΟΚ, ιδιαίτερα στη Γαλλία-Αγγλία, που τελικά αποδέχθηκαν και «de facto» και «de jure» τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

Εδώ βγαίνει ένα οξύμωρο στην επιφάνεια. Η ΕΟΚ, η πρώτη στην ιστορία προσπάθεια δημιουργίας μιας «αυτοκρατορίας» με ειρηνικά μέσα, η ΕΟΚ λοιπόν που προσπαθεί να ενώσει τους Ευρωπαίους σε μια οικογένεια «αδελφών λαών» συνεργεί στη βίαιη και αιματηρή διάλυση μιας ήδη συγκροτημένης και αρκετά πετυχημένης κοινότητας διαφόρων λαών.

γ. Η στάση των ΗΠΑ. Είναι γνωστό ότι από την εποχή του δικού της Εμφυλίου Πολέμου, η Αμερική ήταν εχθρική στις διασπάσεις πολυεθνικών ή ομοσπονδιακών κρατών ή τις αποσχίσεις.

Αυτή η αρχή παραβιάζεται ή εγκαταλείπεται στις μέρες μας. Ειδικά για τη Γιουγκοσλαβία, η Αμερική στην αρχή της κρίσης τήρησε στάση «ουδέτερη» και ευνοϊκή για τη διατήρηση της ενότητάς της. Η στάση αυτή άρχισε να αλλάζει από τη στιγμή που φάνηκε ότι και η θέση της ΕΟΚ αλλάζει αφήνοντας κατά κάποιον τρόπο την πρωτοβουλία στη Γερμανία. Έτσι τα Βαλκάνια και περισσότερο η Γιουγκοσλαβία γίνονται ένα από τα σημεία αντίθεσης ή ακόμα και σύγκρουσης ΗΠΑ-ΕΟΚ στην προσπάθεια δημιουργίας νέων ζωνών αποκλειστικής επιρροής.

δ. Υπάρχει ακόμη και κάτι άλλο. Η περίεργη Ένωση Κρατών που ακολούθησε και όχι αντικατέστησε τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Παρ' όλο που οι διάφοροι δεσμοί της με τη Γιουγκοσλαβία, φυλετικοί, πολιτικοί, πολιτιστικοί, γλωσσικοί, θρησκευτικοί, θα της έδιναν τη δυνατότητα να διαδραματίσει ρόλο στο χώρο αυτό, δεν το μπορεί, γιατί ούτε εξωτερική πολιτική έχει – και πώς να έχει – αλλά ούτε και τους ηγέτες της τους παίρνει κανένας στα σοβαρά.

Και τώρα δύο λόγια για τη «Μακεδονία» των Σκοπίων. Όπως είδαμε, ως το 1943 ποτέ η περιοχή αυτή δεν αναφερόταν ως «Μακεδονία» και η τελευταία της ονομασία ήταν περιοχή «Βαρδάρη», δηλαδή Αξιού.

Θεωρείτο περιοχή της νότιας Σερβίας που στο νότιο τμήμα της βρίσκεται η Σερβική Μακεδονία, δηλαδή το τμήμα της Μακεδονίας που ελευθερώθηκε από

την τουρκική κατοχή το 1912 από τους Βουλγάρους και Σέρβους και καταλήφθηκε το 1913 από το στρατό της Σερβίας και του Μαυροβουνίου.

Οι Γιουγκοσλάβοι του Τίτο έδειξαν από το 1943 ότι στη «Μακεδονία» τους θα διεκδικήσουν την Ελληνική Μακεδονία και είναι γνωστοί οι λόγοι των Τζίλας και Τέμπο στο θέμα αυτό, πριν ακόμη τελειώσει ο πόλεμος, όπου μιλούσαν για μια «ενιαία Μακεδονία» που θα αποτελούσε Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας¹³.

Είναι γνωστό ότι η δημιουργία της Γιουγκοσλαβίας του Τίτο ευνοήθηκε από όλους τους συμμάχους νικητές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η δε δημιουργία της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» είχε διπλό στόχο, όπως αναφέρθηκε. Εσωτερικά να περιορίσει τη Σερβία, εξωτερικά να δημιουργήσει το έρεισμα για διεκδικήσεις σε βάρος της Ελλάδας, της Βουλγαρίας, της Αλβανίας. Από κει και πέρα τα πράγματα είναι γνωστά.

Αν όμως η διεθνής κοινότητα αναγνωρίσει το κράτος αυτό με την ονομασία «Μακεδονία», αν νομιμοποιηθεί στον ΟΗΕ με το όνομα αυτό, τότε για την Ελλάδα μαύρα θα είναι τα σύννεφα στο μέλλον, γιατί ύστερα από είκοσι, πενήντα, εκατό χρόνια, το κράτος αυτό θα ζητήσει την «απελευθέρωση των υπολοίπων περιοχών του» που θα διεκδικεί.

Όσο και αν φαίνεται περιέργο, πίσω από την ονομασία τού χωρίς εθνολογική βάση περιέργου αυτού κρατιδίου, κρύβονται πολλά.

Αν η Ελλάδα δεν πετύχει να αποτρέψει την αναγνώριση του κράτους αυτού με τον τίτλο που αυτό διεκδικεί, τότε θα αναγκασθεί κάποτε, μόνη ή σε συνεργασία με τη Σερβία, να επιβάλλει με κάθε μέσο ένα άλλο status στην περιοχή αυτή.

Το θέμα της Γιουγκοσλαβίας – που τη στιγμή που γράφεται το άρθρο αυτό, αποτελείται μόνο από τη Σερβία, το Μαυροβούνιο, τη Βοϊβοντίνια και το Κόσσοβο – δεν έχει τελειώσει. Το πιθανότερο είναι ότι θα αργήσει να τελειώσει και στο βάθος τού χρόνου, ίσως μια νέα Γιουγκοσλαβία να προκύψει σαν τη μόνη ίσως λύση.

Για τη Γιουγκοσλαβία που διέλυσαν οι «Μεγάλοι», αυτήν του αντιφασιστικού αγώνα των παρτιζάνων του Τίτο, πολλά θα ξεχαστούν με το πέρασμα του χρόνου.

Ένα όμως θα μείνει σίγουρα στην ιστορία και τη μνήμη των βαλκανικών λαών. Η περίοδος της ειρήνης και της δημιουργίας που έζησαν ως πριν λίγα χρόνια, από το 1950.

1. Εγκυκλοπαίδειες. Λήμμα Χερσόνησος Αίμου.

2. Χάρτης Βαλκανικής Χερσονήσου.

3. Chaliand G.,-Rageau J.L.: Atlas Strategique. Έκδοση «Fayard» 1983, σελ. 96-106.

4. L'Etat du Monde. Έκδοση La Decouverte. Τόμοι 1991, 1992, 1991. σελ. 460 επ. 464 επ.

1992 σελ. 226 επ. 473 επομ.

– Εγκυκλοπαίδειες: Λήμμα Χερσόνησος Αίμου.

5. L'Etat du Monde, 1991, 1992 οπ. ανωτ.

- Τα στοιχεία είναι του 1990 εκτός αν στην υποσημείωση αυτή δίδεται ειδικότερη υποσημείωση με γράμματα στον σχετικό πίνακα, δηλαδή: α=1989, β=1988, γ=1987. Από την έκδοση του 1992.

6. Εγκυκλοπαίδεια Larousse: Λήμμα Albanie.

7. Κορδάτος Ι.: Ιστορία Ελλάδας. Τόμος 1900-1924, σελ. 356-359.

- Μαρκεζίνης Σπ.: Πολιτική Ιστορία Νεωτέρας Ελλάδας. Τόμος 1910-1922, σελ. 255 επ.

8. Μαρκεζίνης Σπ.: Όπ. ανωτ.

9. Μαρκεζίνης Σπ.: Όπ. ανωτ.

10. Μαρκεζίνης: Όπ. ανωτ. Τόμ. 1863-1909 σελ. 99 επ. 105, 118, 139, 180 επ.

- Γεροζήσης Τριαντ.: Διατριβή επί Διδακτορία. Πανεπιστήμιο Paris II - Sorbonne 1987.

Το Σώμα των Αξιωματικών και η θέση του στη Σύγχρονη Ελληνική Κοινωνία, 1821-1975. Ανέκδοτος, σελ. 231 επομ.

- Εγκυκλοπαίδεια Larousse - Λήμμα Bulgarie.

11. Περιοδικό «Γιατί». Νο 155 επομ. 1988.

- Χατζή Αθ.: Η Νικηφόρα Επανάσταση που χάθηκε. Τόμος Α' σελ. 167 επομ.

12. - «Le Monde Diplomatique» Νο 450. Σεπτέμβρης 1991.

- Problèmes Politiques et Sociaux. Νο 645. Δεκέμβρης 1991. Όλο.

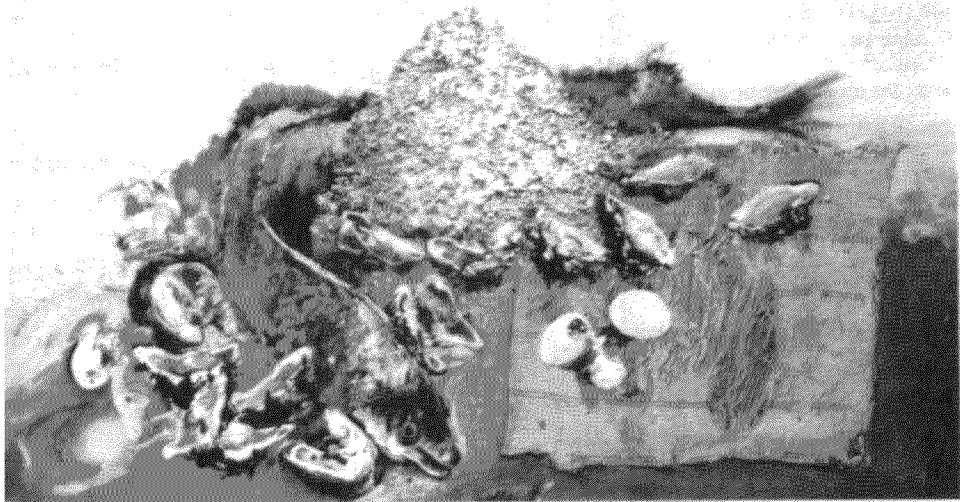
- Εγκυκλοπαίδεια Larousse. Λήμμα Yougoslavie.

- Εφημερίδα «Le Monde», 6-7 Φεβρουαρίου 1992. Άρθρο του Edgar Morin: L'agonie Yougoslave.

- Μιχαλοπούλου Δ.: Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και το Γιουγκοσλαβικό Ζήτημα. Όλο.

- Βαλντέν Σωτ.: Ελλάδα-Γιουγκοσλαβία. Όλο.

13. Χατζή Αθ.: Όπ. ανωτ. Τόμος Β', σελ. 282, Τομ. Γ', σελ. 32 επομ. 439 επομ.

PAUL REBEYROLLE: «Μια δωδεκάδα στρείδια», 1986.